L'arquitectura com a símbol

L'arquitectura és el resultat de la cultura i de les relacions socials en un moment concret. A la Catalunya preindustrial, la família s'identificava amb la casa que habitava, configurant una unitat integrada per persones, edificis, béns i relacions. Aquesta unitat social és més visible a les cases aïllades, on els edificis que integren la casa estan agrupats i tancats per un barri. Tanmateix, les cases també formaven part d'una comunitat més amplia que influïa i regulava les construccions i la seva disposició en el territori. Per això, l'arquitectura també ens parla de l'organització social i política del poble i més enllà.

La representació de les condicions socials i econòmiques de la casa

La casa-edifici representava la família que n'era propietària i l'habitava. Els edificis, les seves dimensions i formes, els materials amb què estaven construïts i la decoració que presentaven mostraven públicament la posició social i econòmica de la família. La forma i els usos dels espais també reflectien les diferències entre els seus membres: els llocs on podia accedir cada persona i allò què hi podia fer simbolitzaven el seu estatus i les relacions amb els altres membres del grup.

Casa Rodés, Viella, 1907.
Foto: Juli Soler. Fons: © Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

Barri del Somorrostro, Barcelona, 1942.
Fons: Museu Marítim de Barcelona.

Barraques del delta de l'Ebre, Deltebre, ca. 1920.
Foto: Ramon Borrell. Fons: Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre.

Mas d'Andill, Horta de Sant Joan, 2012.
Foto: Salvador Carbó. Fons: Ecomuseu dels Ports.

Els detalls de les façanes simbolitzen l'estatus socioeconòmic de la casa i els gustos estètics dels seus habitants. Les inscripcions amb la data de construcció o de la reforma de l'edifici i el nom del propietari fan visible la seva continuïtat i la seva història.

Ornamentació de les motllures d'una casa, Arres de Jos (Vall d'Aran), 1989.
Foto i fons: Ferran Estrada.

Panys d'Arres de Jos (Vall d'Aran), 1989.
Foto i fons: Ferran Estrada.

Finestra de la masia de la Cisa, Premià de Dalt.
Foto: Valeriá Pujol. Fons: Arxiu Pujol-Villà-Puig.

Porta d'entrada de Cal Ponset, Bellver de Cerdanya, 2002.
Foto: Pierre Campmajó. Fons: IPEC-Departament de Cultura.

Les diferències en la decoració de les cases pirinenques simbolitzen la separació entre l'espai per a les persones, la casa, i l'espai per als animals, la borda. També marca la distinció entre la façana principal, a través de la qual s'exposa la família, i les secundàries.

Carrer d'entrada a la vila d'Es Bòrdes (Vall d'Aran), 1924.
Foto: Albert Oliveras. Fons: © Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

L'arquitectura i l'organització social i política

Com a unitat bàsica de la societat catalana preindustrial, les cases sempre estaven integrades en organitzacions socials i polítiques més àmplies, dins de les quals es relacionaven amb altres cases: el veïnat, el poble, la parròquia i la vall. La distribució de les construccions en el territori, l'urbanisme i la presència d'algunes construccions de propietat o d'ús col·lectius tradueixen arquitectònicament l'organització social i política.

Cada poble és un sistema productiu situat en un lloc on és possible aprofitar l'entorn de la millor manera, en el marc d'una organització social i política que regula l'accés i l'aprofitament dels recursos.

Vista de Salardú, Gessa i Arties (Vall d'Aran), 1989.
Foto i fons: Ferran Estrada.

Vista de Vidrà, des del camí a Bellmunt, final del s. XIX i començament del s. XX.
Foto: Francesc Rierola. Fons: Família Rierola i Riera-Museu del Ter (Manlleu).

Vista parcial de la cala de l'Ametlla de Mar, anys 50.
Fons: Xavier Figueres.

Les cases no estaven aïllades i s'agrupaven en veïnats, parròquies i pobles on es mantenien relacions personals, familiars i veïnals que servien de base per a la cooperació. Els aplecs, així com les festes i els mercats, eren espais de trobada i d'intercanvi en els quals aquestes relacions es manifestaven i reforçaven, a més d'ésser també llocs d'expressió de la identitat local i comarcal.

Ball de Pasqua, la Costa del Montsenyi, Fogars de Montclús (Vallès Oriental), 1924.
Foto: Albert Oliveras. Fons: © Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

Mercat a la plaça Major de Vic, principi del s. XX.
Foto: Vallès. Fons: Arxiu Comarcal d'Osona.

Ermita de Sant Bartomeu, Ulldemolins (Priorat), 2004.
Fons: Arxiu Camuñas.

Ca n'Amat de la Muntanya, Terrassa, 1985.
Foto: Jaume Valls. Fons: Arxiu Municipal de Terrassa.